
ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

УДК 001.89:331.524

О. С. Попович, О. П. Костриця

Зміни вікової структури кадрового потенціалу української науки

Проаналізовано динаміку вікової структури працівників української науки в цілому та в розрізі основних галузей за період з 2002 по 2013 рр. Здійснено порівняння сучасного стану такої структури з оптимальним з точки зору забезпечення максимальної результативності процесу досліджень. Показано, що наявні зміни ніяк не вписуються в загальну оцінку «відбулося постаріння наукових кадрів» – вони різні як для різних галузей вітчизняної науки, так і для різних категорій науковців. Зберігся і навіть децю зріс докторський корпус української науки: в ньому значно зросла частка найстаршого покоління (понад 70 років), децю зменшилась кількість науковців у віці 50–70 років, але залишилися практично незмінними молодші вікові групи. Що стосується кандидатів наук, загальна кількість яких у наукових установах країни зменшилась на 43%, то викликає деяке занепокоєння невеликий «провал» у віковому профілі цієї категорії науковців, який відповідає 40–49 рокам. І все ж можна стверджувати, що вітчизняній науці вдалося значною мірою подолати посилений вплив кандидатів наук з наукових установ, відбулося істотне оновлення кандидатського корпусу навіть у галузі технічних наук, які зазнали найбільших кадрових втрат. Кадровий потенціал природничих і технічних наук України нагадує сьогодні стиснену пружину, яка має здатність за певних умов розпрямитись і виконати значну роботу, необхідну для забезпечення інноваційного розвитку економіки. Найбільш істотне оздоровлення вікової структури відбулося в гуманітарних і суспільних науках, кадровий потенціал яких за досліджуваний період значно зріс.

Ключові слова: вікова структура, вікова група, доктор наук, кандидат наук, віковий профіль, наукова установа, природничі науки, технічні науки, гуманітарні і суспільні науки.

Постановка проблеми. Неодноразово відзначалось, що особиста продуктивність дослідника залежить від його віку, а ефективність роботи наукової групи значною мірою визначається її віковою структурою (див., наприклад, [1, с. 127–134]). Б. А. Маліцький запропонував для образного представлення оптимального складу колективу науковців принцип фазової динаміки, згідно з яким подібно до листків рослини, що розташовуються так, щоб не затіняти один одного, науковці кожного віку мають свою специфічну функцію і відіграють свою роль у дослід-

ницькому процесі – вона міняється з віком, але лишається корисною, навіть необхідною для морального здоров'я колективу [2]. За останні роки відбулися значні зміни у віковій структурі української науки, проте питання, як це вплинуло на її продуктивність і перспективи розвитку, лишається відкритим.

Метою роботи є дослідження динаміки вікової структури наукових кадрів, виявлення проблем у формуванні найбільш продуктивних вікових груп з точки зору їх впливу на можливості подальшого розвитку відповідних галузей науки.

© О. С. Попович, О. П. Костриця, 2015

Актуальність роботи зумовлена необхідністю оцінки можливостей вітчизняної науки забезпечити інноваційний розвиток економіки, виявлення, чи існують для цього обмеження, обумовлені віковою структурою висококваліфікованих науковців.

В роботі [3], яка була підсумком виконання проекту ЮНЕСКО «Міжнародне порівняльне дослідження організації та діяльності дослідницьких

груп», надано таку рекомендацію щодо оптимальної вікової структури наукового колективу: дослідників віком до 30 років має бути приблизно 20–22%, а дослідників старше 56 років – приблизно 13%. Враховуючи, що, як стверджують ті ж автори, вік найвищої продуктивності вченого – 41–50 років, можна запропонувати в якості оптимальної, наприклад, вікову структуру, що відповідає цим рекомендаціям (табл. 1).

Таблиця 1

Оптимальна вікова структура наукового колективу

До 30	31–40	41–50	51–56	Понад 56
21%	23%	29%	14%	13%

Джерело: рекомендації, викладені у [3]

Різке зниження кількості науковців в Україні, падіння престижності професії дослідника, зміна співвідношення між основними галузями науки, що відбулися за останні десятиліття, не могли не вплинути на вікову структуру дослідницьких колективів. Зокрема, чимало говорять і пишуть про постаріння наукових кадрів. Проте більш-менш детального дослідження їх реальної вікової структури досі

не було зроблено. Водночас її не можна не враховувати при аналізі нинішнього стану наукового потенціалу України.

На діаграмах, представлених на рис. 1, показано, як змінювалася вікова структура науковців – докторів наук з 2002 по 2014 роки. Найперше, що відразу впадає в око, це те, що серед них у 2,3 раза збільшилось число тих, кому понад 70 років.

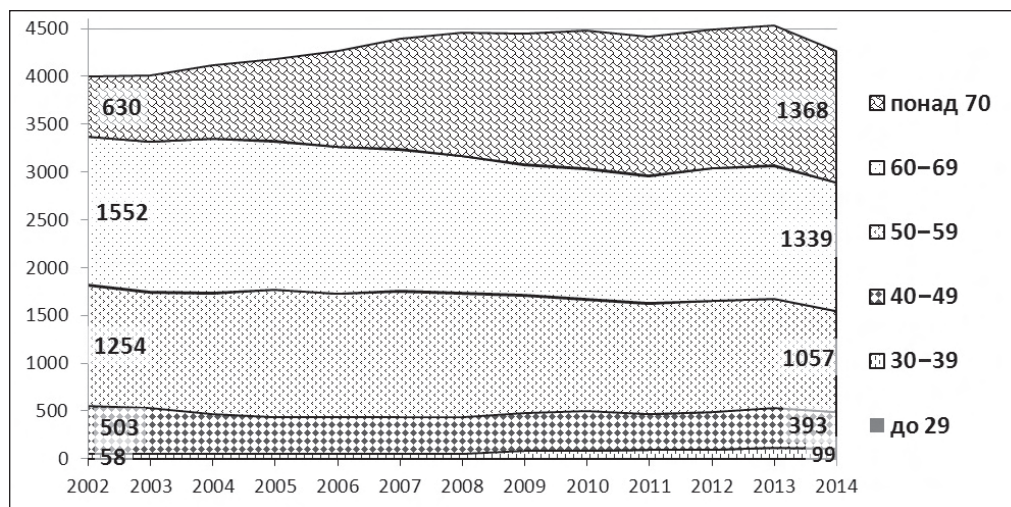

Рис. 1. Динаміка вікової структури докторів наук, які працюють в наукових установах України

Джерело: побудовано авторами за даними Держкомстату України

Співвідношення ж між іншими віковими групами змінилося не настільки кардинально. Всупереч досить поширеним уявленням, лише на 18,6% зменшилась чисельність однієї з найбільш продуктивних вікових груп – 50–59 років. Кількість докторів наук у віці 40–49 років зменшилась на 28%. Особливо прикро, що вікова група до 30 років настільки мала, що її практично не помітно на діаграмі. Однак потрібно звернути увагу на те, що кількість молодих докторів наук (до 39 років) у вітчизняній науці з 2002 року подвоїлась.

У віковій структурі навіть найбільш інерційної частини наукового потенціалу можна відзначити такі тенденції: якщо доктори наук старше 60 років (пенсійного віку) склали у 2002 році 54,6%, то в 2014 – вже 63,6%, водночас як частка вікової групи до 49 років зменшилась із 14,1 % до 12,3%.

Порівняння вікової структури докторського корпусу 2002 та 2014 років (дані табл. 2) можна представити за допомогою графіків рис. 2, які з деяким наближенням відображають їх віковий профіль.

Таблиця 2

Зміна кількості докторів наук, які належать до відповідних вікових груп, з 2002 до 2014 року

Вікова група	до 29	30–39	40–49	50–59	60–69	понад 70
2002	1	58	503	1254	1552	630
2014	0	99	393	1057	1339	1368

Джерело: дані Держкомстату України

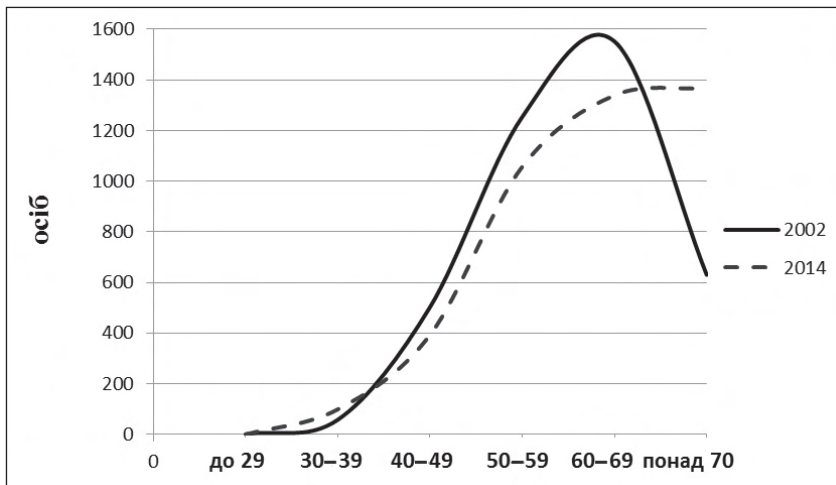

Рис. 2. Порівняння вікової структури докторів наук на початку та в кінці періоду (дані табл. 2).

Джерело: побудовано авторами за даними Держкомстату України

Як бачимо, у 2002 році найбільш численними були вікові групи від 50 до 59 та від 60 до 69 років. У 2014 році вони дещо зменшились, але більш ніж удвічі зростає вікова група «понад 70». Перша з них

якраз найбільш відповідає класичному уявленню про найбільш продуктивний вік науковця, остання – дає найбільший приріст середнього віку. Зрозуміло, що така вікова структура далека від іде-

альної, але все ж, на наш погляд, вона свідчить про наявність у країні цілком дієздатного докторського корпусу. Адже фактично в ньому у 2014 році групи найбільш продуктивного віку *наявні майже в тій самій кількості, що й у 2002 році*. Той факт, що старших науковців стало більше, не може негативно вплинути на ефективність системи в цілому.

Істотно відрізняється динаміка вікової структури кандидатів наук (рис. 3). Нагадаємо, що якщо загальна кількість

докторів наук, які працюють в наукових установах України, за досліджуваний період зросла на 6,1%, то кандидатів наук – зменшилась на 16,1%. При цьому попри значне (майже утричі) зростання серед них науковців у віці понад 70 років, діаграма рис. 3. демонструє зменшення на 62% чисельності дослідників-кандидатів у віці 50–69 років та збільшення вікової групи до 29 років на 1,6%, а загальна кількість кандидатів наук молодше 40 років зросла на 54,8%.

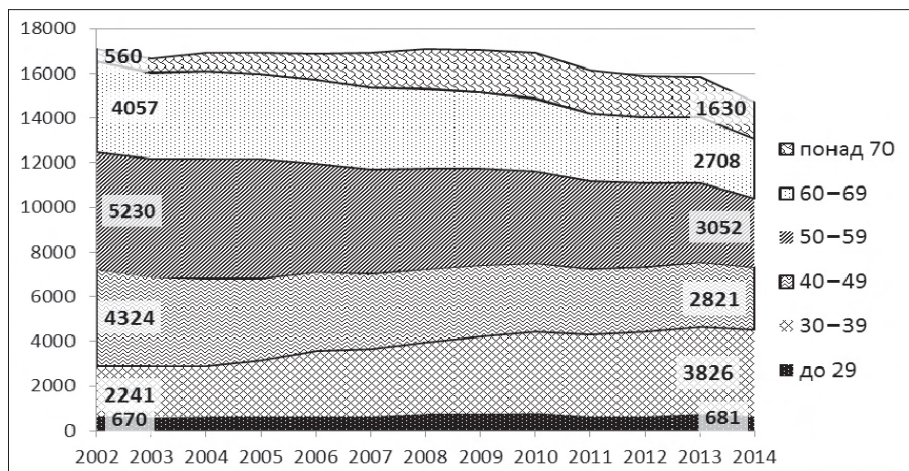

Рис. 3. Динаміка вікової структури кандидатів наук, які працюють в наукових організаціях України

Джерело: побудовано авторами за даними Держкомстату України

Найбільш проблемною з точки зору оптимізації вікової структури виявилась динаміка кількості кандидатів наук від 40 до 59 років, тобто саме тієї вікової групи, яка вважається найбільш продуктивною. Водночас зростання кількості більш молодих кандидатів наук (до 40 років) дає підстави сподіватися, що ця проблемна група активно поповнюватиметься.

Рис. 4 демонструє, що наприкінці досліджуваного періоду серед кандидатів наук суттєво поменшала частка представників середнього віку – від 40 до 60 років, на протязі десятиліття ця вікова група зменшилась на 62,7%. Однак не може не радувати, що вік максимальної за кількістю групи «помолодшав» – якщо у 2002 році він був 50–59 років,

то у 2014 – вже 30–39 років. Тобто висновок щодо «постаріння» ніяк не пасує принаймні до цієї категорії дослідників. Вочевидь, такі зміни можна пояснити значно більшою мобільністю кандидатів наук у порівнянні з докторами. Причому залишали науку і шукали собі місця в інших сферах діяльності здебільшого якраз представники досить продуктивних вікових груп (40–50 років), а також старшого покоління (до 60 років). Те, що максимум кривої 2014 року розташований в районі 30–39 років, а вікова група 50–59 років зменшилась у 1,7 раза, свідчить, з одного боку, що в кандидатський корпус української науки в досліджуваний період зазнав великих втрат, а, з іншого, що провідне місце в

ньому займають ті, хто прийшов у науку і захистив дисертації вже в роки незалежності. «Провал» кривої 2014 року, що відповідає віковій групі 40–49 років, зумовлений тим, що ближче до 40 років значна частина кандидатів наук не зали-

шається в науці після захисту дисертації, шукаючи більш високооплачувану роботу. Зрозуміло, що суттєво підвищивши заробітну плату науковців середньої ланки, можна вже на протязі 3–5 років ліквідувати згаданий «провал».

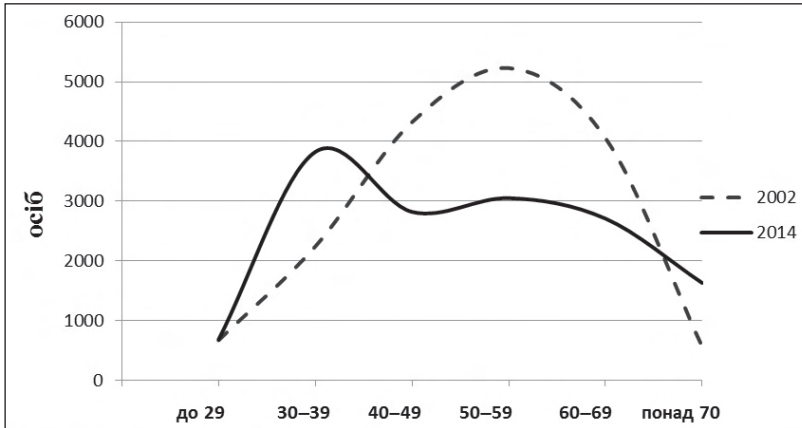

Рис. 4. Вікова структура кандидатського корпусу у 2002 та 2014 роках

Джерело: побудовано авторами за даними Держкомстату України

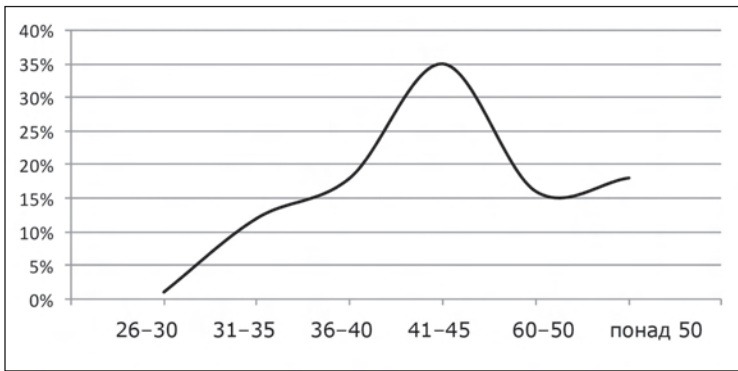

Рис. 5. Вікова структура кандидатів наук у 1980-х роках

Джерело: Побудовано авторами за даними монографії [3]

З точки зору продуктивності такий віковий профіль доволі перспективний, а от чи можна його вважати оптимальним? У вже цитованій монографії [3] наводяться дані щодо проценту представлення кожної з шести вікових груп кандидатів наук, від загальної кількості охоплених вибіркою при виконанні проекту ЮНЕСКО. На їх основі можна побудувати

достатньо репрезентативну вікову структуру тодішніх науковців-кандидатів, яка представлена на рис. 5.

Як бачимо, у другій половині минулого століття віковий профіль кандидатів наук досить сильно відрізнявся як від нинішнього, так і від того, що мав місце у 2002 році. Автори монографії [3] не вважали його ідеальним. Якщо пред-

ставити їхні рекомендації (див. табл. 1) у вигляді графіка, то вимальовується щось подібне до рис. 6. — тобто крива з мак-

симумом, що відповідає віковій групі 41–50 років, і досить значною часткою більш молодих.

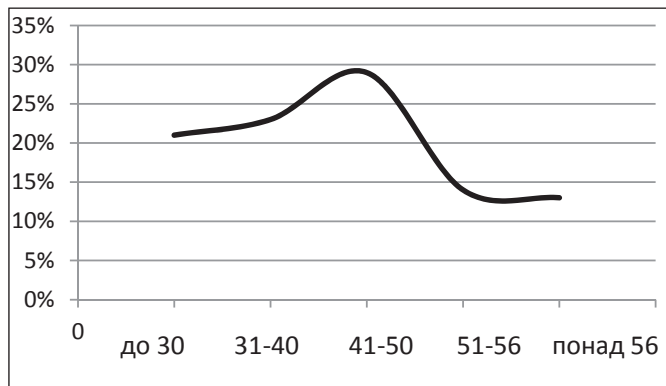

Рис. 6. Графічне представлення вікової структури, заданої табл. 1

Джерело: побудовано авторами за даними монографії [3]

Як бачимо, обидві криві (рис. 5 і рис. 6) істотно відрізняються від рис. 4. Вікові профілі останнього свідчать, що протягом першого десятиліття незалежності зменшилось поповнення наукових установ України молодими кандидатами наук, в результаті чого склався профіль, представлений на рис. 4 пунктирною кривою. Натомість після 2002 року ситуація змінилася: істотно зменшилась кількість кандидатів наук у віці понад 40 років, натомість поповнення молоддю зросло.

Слід зауважити, що якщо загальна кількість пенсіонерів серед докторів наук за цей період навіть зменшилась, то серед кандидатів наук таких виявилось лише на 6% більше. Отже, твердження про тотальне постаріння української науки щонайменше передчасні.

Зрозуміло, що зміна вікової структури у різних галузях науки відбувалася неоднаково, тож значний практичний інтерес являє собою порівняння її принаймні для основних галузей.

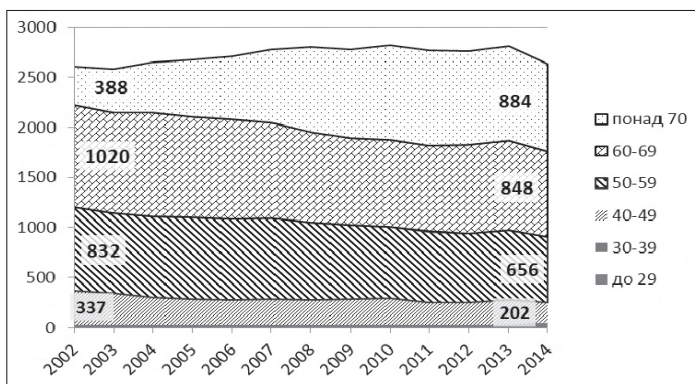

Рис. 7. Динаміка вікової структури докторів наук, які працюють у наукових установах природничо-наукового профілю

Джерело: побудовано авторами за даними Держкомстату України

На рис. 7 представлено відповідні діаграми для докторів наук, що працюють в галузі природничих наук. Як бачимо, більш ніж у 2,3 раза зросло серед них число тих, кому більше 70 років. Водночас група 60–69 років зменшилась на 20,3%. Кількість докторів у віці 30–39 років, хоча і зросла на 28,2%, але все ж таки залишилась зовсім незначною – 1,9% загальної кількості. Що ж стосується вікової групи до 29 років, то таких докторів-приро-

дознавців в Україні у 2014 році взагалі не було.

Як демонструє графік рис. 8, вікова структура докторів-природознавців не стала більш здоровою: меншою стала вікова група від 40 до 50 років, значно більше тих, кому виповнилось 70. Що стосується вікової групи 30–39 років, то незважаючи на те, що вона зросла за цей період, загальна її чисельність лишається надто малою порівняно з групами 50–59 років та понад 70 років.

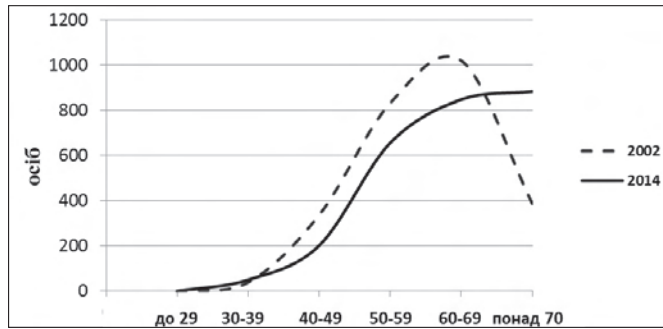

Рис. 8. Зміна вікової структури докторів наук, які працюють в наукових установах України природознавчого профілю

Джерело: побудовано авторами за даними Держкомстату України

Як бачимо, вікові профілі, представлені на рис. 8, майже тотожні віковим профілям всього докторського корпусу наукових установ України (рис. 2).

По-іншому змінювалась вікова структура кандидатського корпусу природничих наук – її динаміка представлена на діаграмі рис. 9 та графіку рис. 10.

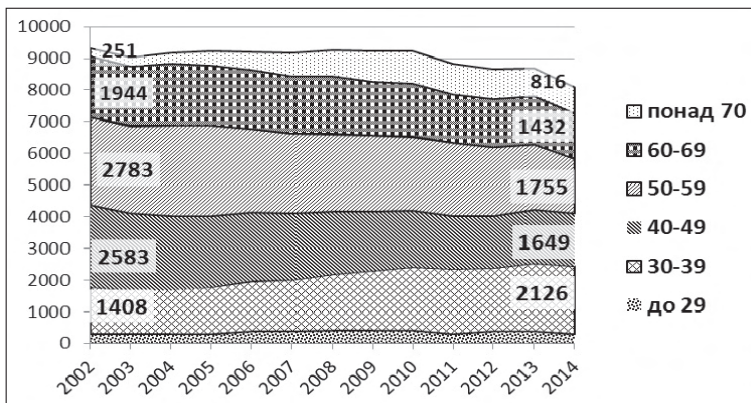

Рис. 9. Динаміка вікової структури кандидатів наук, які працюють в наукових установах природничого профілю

Джерело: побудовано авторами за даними Держкомстату України

Як бачимо, тут ніяк не можна говорити про «постаріння», скоріше відбулося «омолодження» науковців. Інша річ, що більш широким став «провал» на рівні найбільш продуктивного віку – від 40 до 59 років,

що, звичайно, викликає тривогу. Тим самим підтверджується, що після захисту кандидатської дисертації значна частина науковців починає шукати собі більш високооплачувану роботу за межами науки.

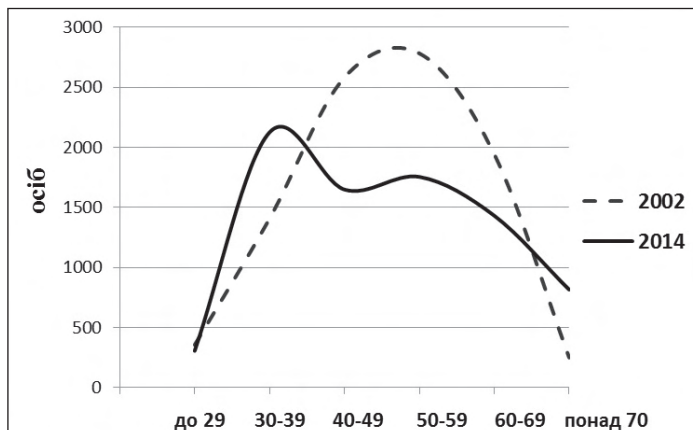

Рис. 10. Зміна вікової структури кандидатів наук, які працюють в наукових установах України природознавчого профілю

Джерело: побудовано авторами за даними Держкомстату України

Не можна не відзначити, що вікові профілі, представлені на рис. 10, дуже схожі на профілі всього кандидатського корпусу наукових установ України (рис. 4).

У технічних науках (рис. 11) спостерігаються тенденції, аналогічні до

природничих. У 2,7 раза (навіть менше, ніж серед природознавців) тут зросла кількість науковців віком понад 70 років, проте майже у 2,3 раза зменшилися вікові групи від 40 до 69 років.

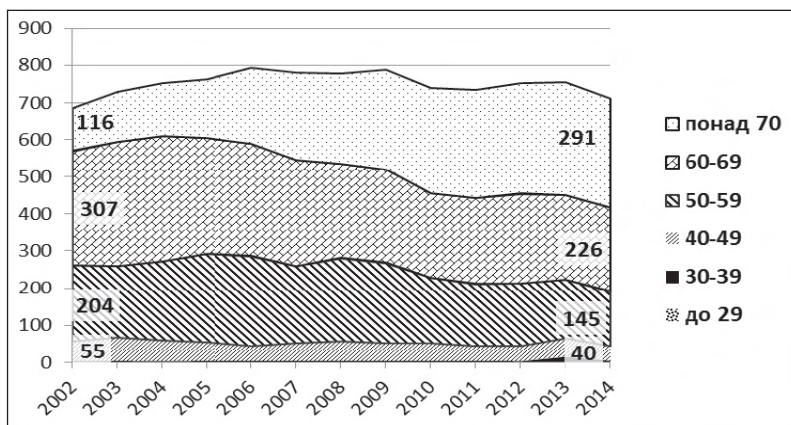

Рис. 11. Динаміка вікової структури докторів наук, які працюють у наукових установах технічного профілю

Джерело: побудовано авторами за даними Держкомстату України

Так само вікові профілі для докторів технічних наук на початку і в кінці періоду (рис. 12) аналогічні до природничих наук (рис. 8), тільки падіння частки найбільш продуктивного віку тут ще більш виразне. Однак навіть і в цьому випадку

можна констатувати, що і в докторському корпусі технічних наук найбільш продуктивна вікова група (від 30 до 59 років) досить велика, до того ж спостерігається зростання найбільш молодих вікових груп (30–39 років).

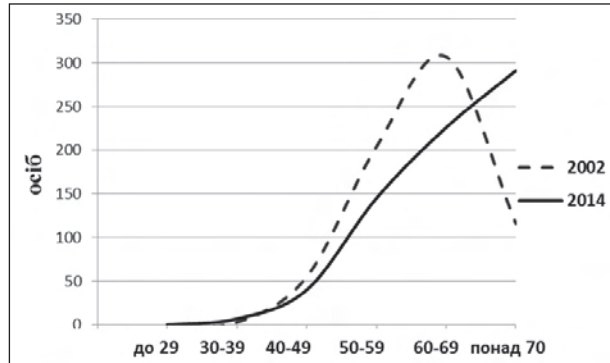

Рис. 12. Зміна вікової структури докторів наук, які працюють у наукових установах України технічного профілю

Джерело: побудовано авторами за даними Держкомстату України

Ще більш істотні зміни відбулися у віковій структурі кандидатів наук, які працюють у наукових установах технічного профілю (див. рис. 13, 14).

При тому, що загальна кількість їх зменшилась на 51,6% і спостерігається збільшення вікової групи понад 70 років, дещо несподівано бачимо зростання вікової групи 30–39 років – більш ніж удвічі. Хоча відбулося значне зменшення

чисельності науковців досить продуктивного віку (від 40 до 59 років), загалом вікова структура кандидатів у технічних науках у 2014 році виглядає навіть більш здоровою, ніж вона була у 2002 році (рис. 14). Це свідчить про те, що відбулося не тільки значне зменшення загальної чисельності, а й більш істотне, ніж у природничих науках, оновлення кандидатського корпусу цієї галузі наук.

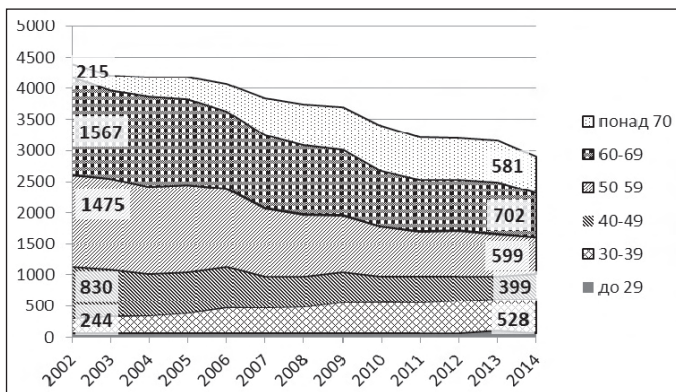

Рис. 13. Динаміка вікової структури кандидатів наук, які працюють у наукових установах технічного профілю

Джерело: побудовано авторами за даними Держкомстату України

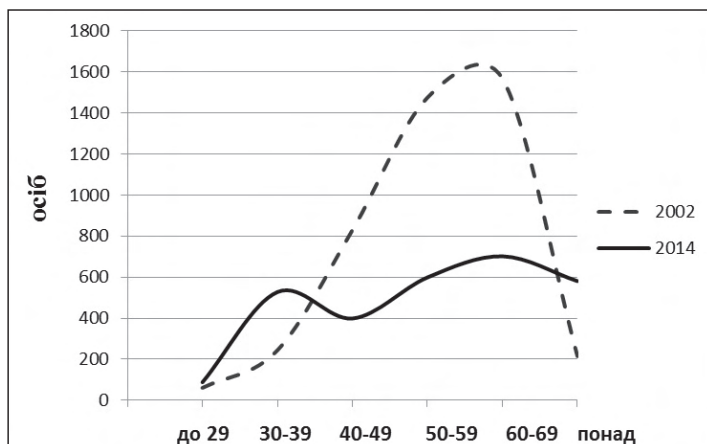

Рис. 14. Зміна вікової структури кандидатів наук, які працюють у наукових установах технічного профілю

Джерело: побудовано авторами за даними Держкомстату України

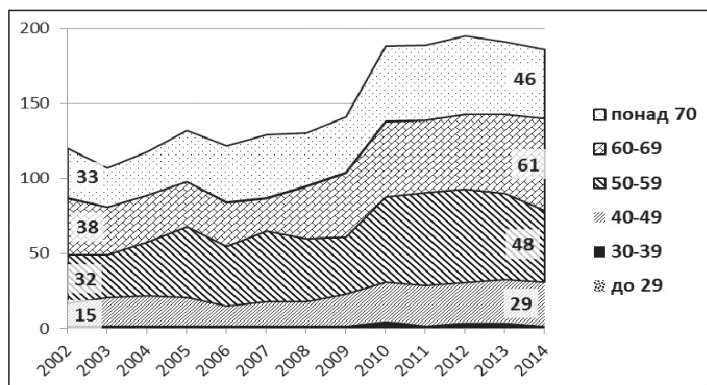

Рис. 15. Динаміка вікової структури докторів наук, які працюють у наукових установах гуманітарного профілю

Джерело: побудовано авторами за даними Держкомстату України

Кардинально інакше виглядає динаміка вікової структури у гуманітарних та суспільних науках.

Як бачимо з рис. 15, у наукових організаціях гуманітарного профілю серед докторів наук тут також істотно зросла вікова група понад 60 років.

Проте якщо у 2002 році вони склали 69% докторського корпусу гуманітаріїв, то у 2014 – вже 57,5%. Зменшення їх частки відбулося через інтенсивне зростання вікових груп 55–59 та 40–49 років: якщо у 2002 році вони в сумі склали 18,3%, то у 2014 – вже 34,9%. Рис. 16

демонструє, що незважаючи на зростання числа вчених найстаршого віку відбулося навіть певне омолодження докторів-гуманітаріїв.

Інтенсивне нарощування наукового потенціалу, характерне саме для цієї галузі вітчизняної науки, найбільш виразно простежується в динаміці кандидатів наук (див. рис. 17). Як бачимо, практично всі вікові групи наростили свою чисельність, при цьому якщо кандидати-гуманітарії у віці до 59 років у 2002 році склали 88%, то у 2014 році їх стало 86%.

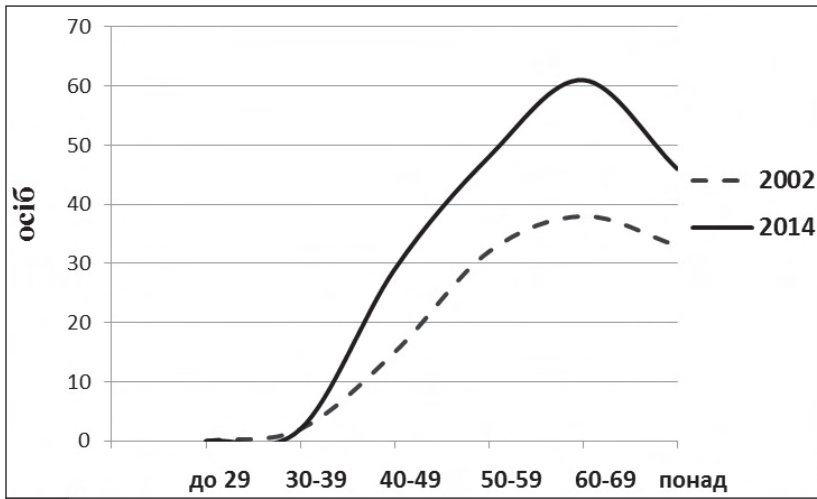

Рис. 16. Зміна вікової структури докторів наук, які працюють у наукових установах гуманітарного профілю

Джерело: побудовано авторами за даними Держкомстату України

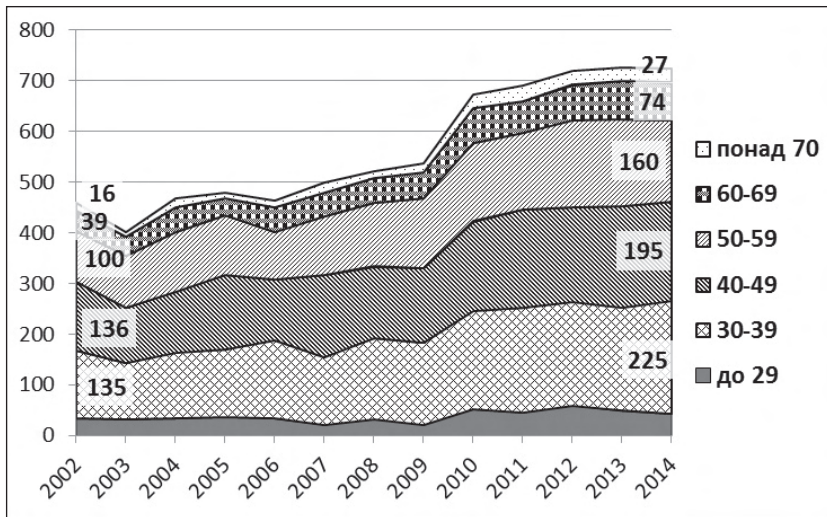

Рис. 17. Динаміка вікової структури кандидатів наук, які працюють у наукових організаціях гуманітарного профілю

Джерело: побудовано авторами за даними Держкомстату України

При цьому за досліджуваний період форма кривих, представлених на рис. 18, мало змінилась, вони демонструють тільки зростання. Така динаміка характерна якраз для тих складових кадрового потенціалу, які нарастають.

Дещо відмінною є динаміка вікової структури висококваліфікованих кадрів у галузі суспільних наук, хоч вона також дещо наростила свій науковий потенціал (рис. 19).

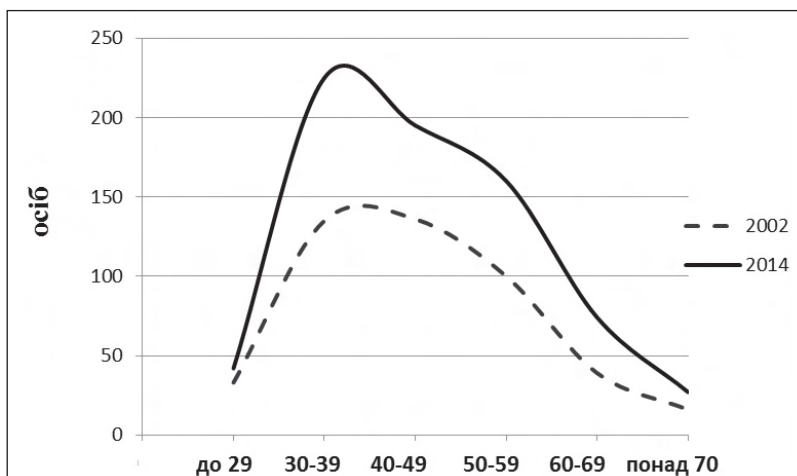

Рис. 18. Зміна вікової структури кандидатів наук, які працюють у наукових установах гуманітарного профілю

Джерело: побудовано авторами за даними Держкомстату України

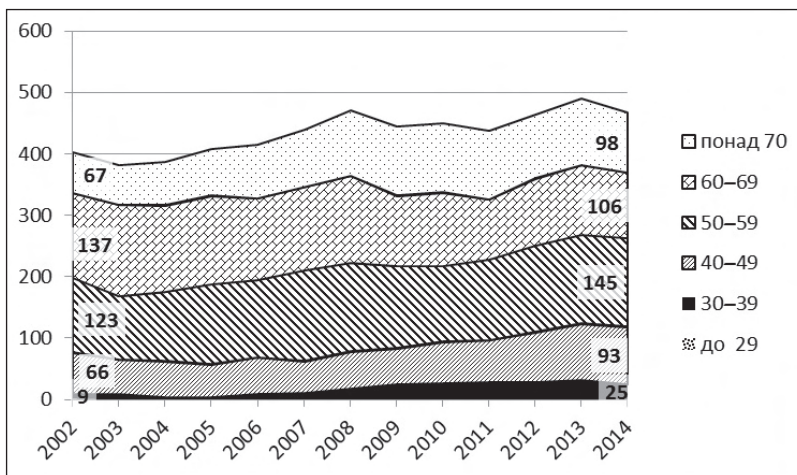

Рис. 19. Динаміка вікової структури докторів наук, які працюють у наукових установах суспільствознавчого профілю

Джерело: побудовано авторами за даними Держкомстату України

Як видно з рис. 19, частка більшості вікових груп у докторському корпусі цієї галузі науки не надто змінювалась. Найбільш істотне зростання відзначається у віковій групі 40–49 років, яка зростає майже вдвічі.

Проте частка цієї вікової групи в загальній кількості докторів-суспільствознавців все одно лишається порівняно

невеликою – 15,6%. Водночас профілі кривих рис. 20 свідчать про те, що загалом відбулося певне омолодження суспільствознавців вищої наукової кваліфікації.

Те ж саме ще з більшою переконливістю можна сказати і про вікову структуру кандидатського корпусу суспільствознавців.

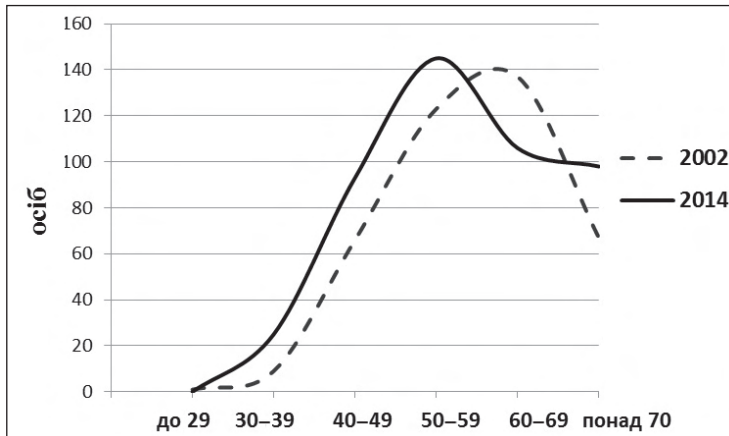

Рис. 20. Зміна вікової структури докторів наук, які працюють у наукових установах суспільствознавчого профілю

Джерело: побудовано авторами за даними Держкомстату України

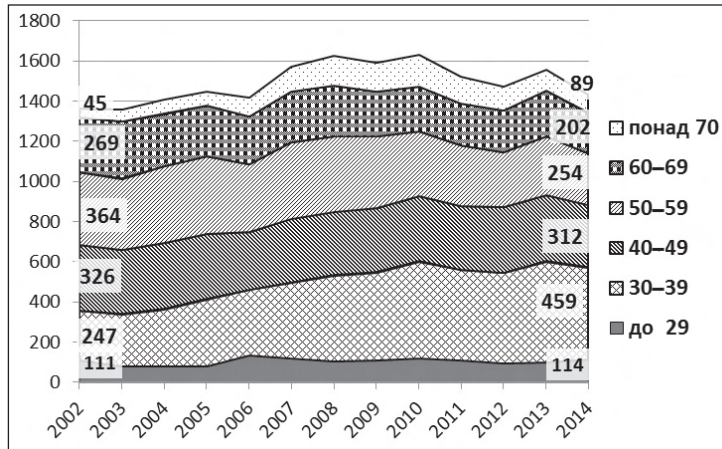

Рис. 21. Динаміка вікової структури кандидатів наук, які працюють у наукових установах суспільствознавчого профілю

Джерело: побудовано авторами за даними Держкомстату України

Як видно з рис. 21, більшість вікових груп порівняно мало змінювались на протязі досліджуваного періоду. Винятком є вікова група 30–39 років, яка зростала майже удвічі.

Ще більш наочно це демонструють графіки рис. 22, на якому добре видно: якщо у 2002 році домінуючою була вікова група 50–59 років, то в 2014 – вже вікова група 30–39 років. Про «омолодження» кандидатського корпусу суспільствознавців свідчить також зменшення чи-

сельності вікової групи 60–69 років (див. рис. 22).

Г. М. Добров звертав увагу на безпосередній зв'язок середнього віку дослідницьких груп із темпами їх поповнення новими працівниками (див., наприклад, [1, с. 131–132]). Тож кардинальна відмінність динаміки вікової структури кадрів у гуманітарних та суспільних науках від її динаміки у природознавчих та технічних науках перш за все пов'язана з тим, що гуманітарні та суспільні науки за-

знали значного розширення, в той час як природничі науки зазнали стагнації, а технічні – навіть згортання. Водночас діаграми рис. 17 та рис. 19 наочно ілюс-

тують, що тенденція наростання чисельності науковців суспільствознавчого та гуманітарного профілів починаючи з 2013 р. припиняється.

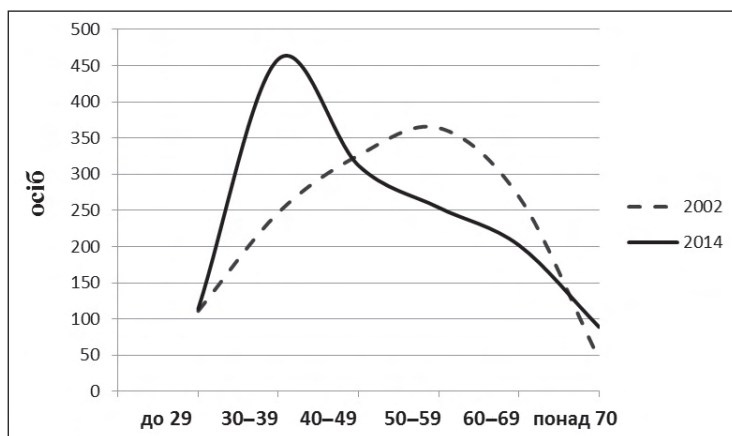

Рис. 22. Зміна вікової структури кандидатів наук, які працюють у наукових установах суспільствознавчого профілю

Джерело: побудовано авторами за даними Держкомстату України

Висновки. Проведений аналіз свідчить, що досить поширені уявлення про «тотальне постаріння», а відтак і про втрату потенціальної продуктивності української науки є щонайменше спрощенням у трактовці ситуації, що склалася. Вікова структура висококваліфікованих науковців не так істотно змінилася, як зазвичай вважають. Практично зберігся і навіть дещо зріс докторський корпус української науки: в ньому значно виросла частка найстаршого покоління (понад 70 років), дещо зменшилась кількість науковців у віці 50–70 років, але мало змінилися або навіть зросли молодші вікові групи. Отже, немає ніяких підстав для твердження про втрату продуктивних можливостей української науки через зміну вікового профілю наукових кадрів. Що стосується кандидатів наук, загальна кількість яких у наукових установах країни зменшилась на 16,1%, то викликає деяке занепокоєння «провал» у віковому профілі цієї категорії науковців, який відповідає 40–49 рокам. І все ж можна стверджувати, що вітчизняній науці вдалося значною мірою подолати посилений вплив кандидатів наук з

наукових установ, який спостерігався в 90-х роках минулого століття. Приводом для стриманого оптимізму може бути те, що максимум у віковому профілі кандидатів знаходиться в діапазоні 30–39 років, тобто відбулося деяке омолодження цієї категорії науковців. Приблизно ті ж закономірності, що й для науки України в цілому, спостерігаються також для природничих та технічних наук з тою різницею, що останні зазнали значно більших втрат. Ще з більшою впевненістю про це можна говорити стосовно гуманітарних та суспільних наук, кадровий потенціал яких за досліджуваний період істотно зріс. Саме зростанням кількості науковців у цих галузях можна пояснити той факт, що їх вікові профілі найбільш близькі до оптимальних.

Проведене дослідження також свідчить, що середній вік науковців ніяк не може вважатися показником, який характеризує продуктивні можливості кадрового потенціалу науки. Такі характеристики можна отримати лише з більш детальних досліджень вікової структури дослідників, які працюють у відповідній галузі науки.

1. *Добров Г. М.* Наука о науке. Введение в общее науковедение / Г. М. Добров. — [2-е изд., поп. и перераб.]. — Киев : Наукова думка, 1970. — 320 с.
2. *Малицький Б. А.* Прикладне наукознавство / Б. А. Малицький. — Київ : Фенікс, 2007. — 464 с.
3. *Добров Г. М.* Научно-технический потенциал: структура, динамика, эффективность / Г. М. Добров, В. Е. Тонкаль, А. А. Савельев и др. — Киев, Наукова думка, 1988. — 347 с.
4. *Вашуленко О. С.* Вікова структура кадрового потенціалу наукової системи України / О. С. Вашуленко // Наука та наукознавство. — 2009. — № 3. — С. 31–45.
5. *Попович О. С.* Основні тенденції в динаміці кадрового потенціалу української науки останнього десятиріччя / О. С. Попович, Т. М. Червінська // Наука та наукознавство. — 2008. — № 3. — С. 53–66.
6. *Малицький Б. А.* Науково-технологічний потенціал України: сучасний стан та перспективи розвитку / Б. А. Малицький // Наука та наукознавство. — 2005. — № 3. — С. 4–19.
7. *Наукова та інноваційна діяльність в Україні* : стат. зб. / Держкомстат України. — К., 2002, 2003, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013.

Одержано 28.09.2015

А. С. Попович, Е. П. Костриця

Изменения возрастной структуры кадрового потенциала украинской науки

Проанализирована динамика возрастной структуры работников украинской науки в целом и в разрезе основных ее отраслей за период с 2002 по 2014 гг. Выполнено сравнение современного состояния такой структуры с оптимальным с точки зрения обеспечения максимальной результативности процесса исследований. Показано, что произошедшие изменения никак не вписываются в общую оценку: «произошло старение научных кадров» — они различны как для различных отраслей отечественной науки, так и для различных категорий научных работников. Сохранился и даже несколько возрос докторский корпус украинской науки: в нем существенно выросла доля исследователей старшего поколения (свыше 70 лет), несколько уменьшилось количество исследователей в возрасте 50–70 лет, но остались практически неизменными младшие возрастные группы. Что касается кандидатов наук, общая численность которых в научных учреждениях страны уменьшилась на 16,1%, то вызывает некоторое беспокойство небольшой «провал» в возрастном профиле этой категории научных работников, который соответствует возрасту 40–49 лет. И все же можно утверждать, что отечественной науке удалось преодолеть усиленный отток кандидатов наук из научных учреждений, произошло существенное обновление кандидатского корпуса даже в области технических наук, которые понесли наибольшие потери. Кадровый потенциал естественных и технических наук Украины напоминает сегодня сжатую пружину, которая способна при определенных условиях распрямиться и выполнить значительную работу, необходимую для обеспечения инновационного развития экономики. Наиболее существенное оздоровление возрастной структуры произошло в гуманитарных и общественных науках, кадровый потенциал которых в течение исследуемого периода значительно вырос.

Ключевые слова: *возрастная структура, возрастная группа, доктор наук, кандидат наук, возрастной профиль, научное учреждение, естественные науки, технические науки, гуманитарные и общественные науки.*